

„A torony nagyon fontos — mondta Burai J.”

JEGYZETLAPOK A VAJDASÁGI IFJÚSÁGI IRODALOMRÓL ÉS HOLDUDVARÁRÓL

Ha a gyermek- és ifjúsági irodalomról beszélünk, alapvető dolgokat kell először tisztázni. Az ifjúsági irodalom, az ifjúsági író fogalmának jelentése ugyanis utóbbi éveinkben megváltozott. A változás az irodalom előnyére történt, s gyors fejlődését eredményezte. Két nézet azonban máig is harcol egymással; e két nézet jellemző s ezért számomra felejthetetlen szóváltása zajlott a Magyar Írók Szövetsége 1976. májusi közgyűlésén is. Az írószövetség választmányába történő jelölés vitájában egyik felszólaló így érvelt, hiányolva a névsorból az úgynevezett ifjúsági írókat: „Elnézést kérek, nem tudom, hogy ehhez jogom van-e, de szeretném a jelölt bizottság munkáját kritizálni, amennyiben az irodalom egy olyan fontos területével, mint a gyermek- és ifjúsági irodalom, nagyon mostohán bánt. Ha jól hallottam, egyetlen ifjúsági írórt jelölt a választmányba, amit én keveslek. Miután itt elhangzottak utólagos javaslatok, amelyek életkor, lakóhely, esetleg mellbőség szerinti osztályozásban kívánták új nevek fölvetését a listára, én javasolnám, hogy a dolog jelentőségének és fontosságának megfelelően az ifjúsági irodalmi szakosztály kapjon még legalább egy képviselőt a választmányban...” A meglehetősen éles felszólalást — amely az ifjúsági irodalom értelmezésének régi, túlhaladott állapotát mutatja, a közgyűlés elnöke a következőképp javította ki: „Nem helyreigazításképpen, de a felszólalóval szemben hadd említsem meg azért a hivatalos listáról Kormos István, Tatay Sándor, Weöres Sándor, Zelk Zoltán nevét, mint akik a gyermekirodalomban is működnek...” Jogos volt a kiigazítás, mert vannak máig, akik a felsoroltakat, Weöres Sándorig bezárólag, nem tekintik ifjúsági íróknak. A hetvenes évek irodalmi fejlődése pedig végérvényesen megbizonyította, hogy nem az az ifjúsági író, aki magát annak kinevezi, hanem az, aki irodalmunkban az esztétikailag legrangosabbat alkotja, s olyan olvasmányt tesz asztalunkra, amely az ifjúság körében népszerűvé válik. A fiatal olvasó ítéltkezésében pedig megbízhatunk: a legszigorúbb lektor. Romlatlan az ízlése is; nem véletlenül választja Weörest, Nagy Lászlót, Kormos Istvánt, Sánta Ferencet és a többieket magának. Mert ők, a felsoroltak mára az ifjúsági írók, helyesebben az ifjúság írói. Igaz, nem ők választották ki maguknak írásuk célpontjául az ifjúságot, hanem az ifjúság választotta ki őket! Ez talán szokatlan még, de így rendjén való.

Ezt a változást, azt hiszem, Weöres verseinek sikere tette megfordíthatatlanná. Ha biztosan tudnám, ideírnám azon szerkesztők nevét, akik Weöres Sándor nagyon is felnőtteknek írt verseiből az első gyermekeknek szánt válogatást merészelték elkészíteni. Ők forradalmasították ugyanis ízlésünket. A Ha a világ rigó lenne című kötet fülszövegét idézzük összegzésül: „Weöres Sándor eredetileg nem is gyerekeknek írt gyerekversei megújították, kicsik és felnőttek között egyaránt népszerűvé tették a magyar gyerekverseket. Olyan remekléseit, mint a Liba pék, a Buba éneke vagy a Kutya-tár, betéve tudják és a maguk gyönyörűségére fűjják az óvodások és a kisiskolások. S ez természetes is, mert a versek gyönyörűen formált világa a gyerekvilágból lelkedzett... A kötet tartalmazza mindazt, ami még Weöres páratlan költé-

szetéből a gyerekek számára élvezhető, érthető." Azt hiszem, az új ízlés és új szándék jellemzésére pontosabb definíció nem is kell.

Ne tegyük azonban kizárólagossá azt az elvet, hogy a gyerekirodalmat feltétlenül a felnőttek irodalmából vonjuk ki. Hisz mennyi remekmű született, amely szándékoltan fordul az ifjúság felé. A zenében Bartók- és Kodály-művek, a képzőművészetben, a megújított könyvművészetben Würtz Ádám, Hincz Gyula, Reich Károly, Kass János grafikái, az újabb költészetben Kormos István, Csoóri Sándor, Kiss Benedek, Kiss Anna alkotásai. Nem titkolt tehát a szándék: a szellem arcát a legfiatalabbak felé fordítani. De ennél is döntőbb az igény s a megvalósulás: hogy a gyerekeknek, ifjaknak mindenkor a legjelentősebb művészek alkotásai jussanak. Azok az alkotások, amelyeknek — s most ismét a Weöres-könyv fülszövegét idézem — „gyönyörűen formált a világuk”.

Ifjúsági kiadónk következetes elhatározásában. Ezt jelzi, hogy Weöres első áttörésének, a Bóbitának mintájára már kiadták Nagy László verseinek válogatását, a Csodafiú-szarvast, Juhász Ferenc Csikóellését, Simon István Sümegi vadgesztenyék című kötetét.

Ez a változás, amely végbement a magyarországi irodalomban, végbement a szomszédos országok magyar irodalmában is. Egyértelműen végbement a romániai és jugoszláviai magyar irodalomban. Bori Imre Irodalmunk évszázadai című vajdasági irodalomtörténetében, amely 1975-ben jelent meg, „Ifjúsági irodalom” fejezetcím alatt, még a régi értelmezés szerint ír, s ez a jelentéktelenebb értékek számbavételét eredményezi. De mára már a Vajdaságban is az az ifjúsági író, aki a legjelentősebb értékeket alkotja, újraíródik az irodalomtörténet, s ez mindenképp a minőségi fejlődés jele. Ennek a minőségi változásnak a dokumentáló műveit vegyük majd számba.

Ugyanezt a változást jelzi Kányádi Sándor vallomása is. (Kincskereső, 1979/3.) Ő a romániai magyar irodalom példáit idézi. Elmondja, hogy a gyerekek is azt a Sütő-könyvet keresik, az Anyám könnyű álmot ígér címűt, amelyik a felnőttek között is a legnépszerűbb. „Milyen könyveket ajánlana a romániai magyar irodalomból a kisiskolásoknak és az ifjúságnak?” — kérdezi a Kincskereső. „Én ajánlani ajánlhatok, de a jó könyveinket az itthoni olvasók is hamar elkapkodják. Fodor Sándor, Bálint Tibor és Bajor Andor úgynevezett gyerekek számára írt könyveit. Az is igaz viszont, hogy gyermeklapunk népszerűségi díját, többek között Sütő András Anyám könnyű álmot ígér című felnőttkönyve nyerte.” Ezek szerint nincs is különbség úgynevezett gyermek- és felnőttirodalom között? — kérdezi a Kincskereső. „Tulajdonképpen nem kéne, hogy legyen. A nagy példák is ezt bizonyítják. Petőfi Sándor Anyám tyúkja egy kötetben van a Tündéralommal és az Apostol című költeménnyel. Summa summárum: mint ahogyan a gyermekeknek minden javakból a legjobbat szoktuk juttatni — a versekből, az irodalomból is azt kellene.” Ez a válasz is okfejtésünket igazolja.

Üdvözölni kell, hogy ezen felismerések szellemében indult meg a gyerekek irodalmi folyóirata, a Kincskereső. Gondoljuk el, mekkora visszavonó erő lett volna, ha a Kincskereső netán az önjelöltek ifjúsági irodalmának szócsöveként működik! Így viszont egészében rendben van a dolog — a több tízezres olvasótábor voksa is ezt igazolja —, hogy Móricz, Kosztolányi, Gulyás Pál, Tamási, Sánta Ferenc, s az erdélyi Szilágyi Domokos, Kányádi Sándor, Farkas Árpád, s a vajdasági Domonkos István művei képezik többek között a gyerekeknek juttatott magyar irodalmat!

S ha most végre már valaki azt kérdezné tőlem, hogy „milyen könyveket ajánlana a jugoszláviai magyar irodalomból a kisiskolásoknak és az ifjúságnak?”, azt felelném: jelentős könyvek sorát ajánlhatom immár, mert a jugoszláviai magyar irodalom életében is végbement az a fejlődés, átértékelés, amelyet előbb fölvezoltunk. A legjobb javak juttatása szándék és valóság is. S a névsor szerint Brasnyó István, Domonkos István, Fehér Ferenc, Gion Nándor, Németh István, Tolnai Ottó műveit, kötetét ajánlanám.

Az 1928-ban született Fehér Ferencé és az 1930-as Németh Istváné elsőlül az érdem, hogy a gyerekirodalom átformálásának szükségét elvi és esztétikai értelemben

is fölismerték és képviselték. Az általuk lerakott alapon egy új nemzedék már kockázatmentesen, magabiztosan építkezik. Mert látnunk kell, hogy egy teljes nemzedék indult az ifjúsági irodalom meghódítására. Ugyanaz a nemzedék, amely a vajdasági vers, regény és esszé új lehetőségeit is megkereste. Az 1940 táján születettek és az 1961–64 táján nemzedékké szerveződő írók, a mi értelmezésünk szerint fiatal írók. Branyó István, Domonkos István, Gion Nándor, Tolnai Ottó tett közülük legtöbbet az újraalapozott ifjúsági irodalom építményének fölemeléséért.

A hagyományosan értelmezett prózától Németh István tette az első eltávolodó lépéseket. 1970-es Vadalma című regénye már az új igény szerint készül; Németh István teljes írói eszköztár birtokában indul a gyerekvilág meghódítására. A kötet sikert aratott, utólag mégis kudarcnak kell tekintenünk. Írója nem tudott leszámolni az anekdotizáló szemlélet rossz örökségével, a rosszul értelmezett Gárdonyi-féle, Móra-féle iskolával. Helyzetei, ötletei keresettek; gyerekábrázolása, faluábrázolása túlromantizált. Ezt követő kísérletével viszont, *Ki látta azt a kisiújt?* című, 1973-as kötetével, az egyik legjelentősebb ifjúsági „regényt” tette fiatal olvasói asztalára. Időzójelenes nevezem regénynek, hisz a kötet valójában egymáshoz lazán kapcsolódó vallomások füzére. A kötet az anekdotizmussal való leszámolás dokumentuma. Könyvében már nem az írói látás a romantikus, hanem a teremtett világ romantikusan bensőséges, s ez lényeges különbség.

1972-ben jelent meg Gion Nándor *Postarablók* című ifjúsági regénye (immár a második kísérlete, a sikeres 1970-es *Engem nem úgy hívnak* kötet után). Gion világát a *Postarablók* alapján hasonlíthatjuk Németh István többi kötetének világához. Az írói szemlélet a rossz értelemben vett romantizálástól, anekdotizálástól mentes, de a regény mégis cselekménygazdag, érzelemgazdag, írói megformáltságát tekintve igényes. (Érdemes idézni a *Postarablók* gyermek lektorának véleményét, az általam könyvtárból kikölcsönzött példány belső borítólapjáról: „jó könyv igaz ez!! olvasd el eszt jó.”) Gion *Postarablókjával* kapcsolatosan azonban szükséges megfogalmazni fenntartásainkat is. Bár Gion tudta, hogy felnőtteknek írt könyvei módszeren nem kell alapjaiban változtatni, akkor sem, ha gyerekeknek szól, szándékát nem tudta maradéktalanul megvalósítani. A könyv cselekménye kevesebb szálon fut, mint egyéb írásaiban; a szereplők jellemzése is szegényesebb, mint máskor. „Egyszerűbb” könyvet akart írni a gyerekeknek, s ezt nem tette meg a leegyszerűsítés veszélye nélkül. Épp az az asszociációs gazdagság, sokrétűség hiányzik még ekkor, ami Gion prózájának legfőbb erénye. Dicséretére legyen mondva, hogy a *Postarablók* kísérletének tanulságait levonta és maradéktalanul korrigálta új ifjúsági könyvében!

De mielőtt a vajdasági ifjúsági regényirodalom legnagyobb alkotásához, Gion Nándor *A kárókatónak még nem jöttek vissza* című regényéhez eljutnánk, érdemes a rangos előzmények közül még egyet megemlíteni. Ez a kötet pedig *Tolnai Ottó Ördögfej* című regénye. 1970-ben megjelent kötetében Tolnai Kanizsán eltöltött gyerekkorának költői ihletettségu és összetettségu naplóját írta. Az ifjúsági irodalom rossz beidegződéseiből kétszeresen is mentes ez a kötet. Egyrészt Tolnai teljes írói fegyverzetét megőrizve ír, tehát a leegyszerűsítés kedvéért, a gyerekolvasóhoz való hamis leereszkedés kedvéért nem mond le egyetlen eszköztől sem. Kötete modern, kísérleti, intellektuális kalandokat vállaló, mint bármelyik felnőtt könyve is. Másrészt pedig a vajdasági ifjúsági irodalom történetében az első nem kalandregény, nem cselekményregény. Hagyományos értelemben vett története nincsen; hangulataival, kidolgozott miniatúráival, jelképeivel építkezik. Filozófiai kérdéseket is bátran fölvet, a gyerekkorból való kiszakadás gondolati fölismeréseinek tárházát adja. „Az eltűnt idő nyomában” jár; a megbolydult óraszerkezetek világába hívja, vagy még inkább rántja magával olvasóit. Kísérlete sikerül, kihívásának üzenete is érvényesül: az új regényt sürgeti.

Erre a kihívásra a legmaradandóbb válasz Gion Nándor 1977-es *A kárókatónak még nem jöttek vissza* című regénye. Az egyetemes magyar gyerekirodalom szemszögéből is figyelemre érdemes alkotás. Sikerét elsősorban az biztosítja, hogy Gion épp azzal az igénnyel írta, mint bármelyik felnőttkötetét, épp azzal az erő-

feszítéssel és tehetséggel. A károkatonák nehéz olvasmány, cselekménye, asszociáció-rendszere, jelképrendszere szerteágazó. Nyelvezete drámaian tömör és egyszerű, mindenféle „megédesítéstől” mentes. Szemlélete sem a túlromantizálás irányába mutat, hanem bátran vállalja a dráma érzelmi összetettségét. Világa is rendkívül összetett, méginkább sokrétű. A regény első rétege könnyen föltárható, megragadható. Ez az első réteg fogja kézen és vezeti a regény sűrűjébe a gyerek olvasót. Egyszerű történet: egy vadőr segítségével a gyereksapat kilátótornyot épít, hogy onnan vehesse majd szemügyre környezetének világát. A kilátótorony hasznukra is válik, onnan ismerik föl, hogy legkedvesebb madarukat, a károkatonát, vadorzók rabolják. A madarakat befogják és halászásra idomítják. A gyerekek kiszabadítják egy éjszaka a madarakat, de hőstettük tragikus következménnyel jár, elveszítik a vadőrt, gyerekviláguk legfőbb pártfogóját. De a regénynek megannyi mellékága, epizódja is van, az epizódok gazdagsága mindenképp a hasonló kísérletek fölé emeli. A felnőttbb olvasónak több rétegű a könyv. A regény kilátótornya számára jelképpé válik. Jelképezi, hogy fokról fokra elhagyjuk gyermekkorunk világát, s kettős úton járunk: egyrészt a világ összefüggéseiből többet és többet megértünk, másrészt pedig illúzióinkat rendre elhullatjuk. S mikor minden illúzióinkat elvesztettük már, eltávolodtunk, elidegenedtünk gyermekkorunk legkedvesebb társaitól, tájaitól, mikor végképp felnőtté válunk, akkor visszaindulunk, hogy visszafelé tájékozódva, újra fölkeressük az eltűnt világot. „Az eltűnt idő nyomában” Tolnai Ottónál jelzett problematikája és gondolatisága tehát ebben a könyvben is föllelhető.

Ha nagyon akarjuk, a regény cselekményét teljes egészében figyelmen kívül hagyhatjuk: ez mutatja modernségét. Hisz a cselekmény valójában: jelképsor. Jelképeinek gazdagságával is ifjúsági irodalmunkból messze kinövő regény a Gioné. Szimbolikus a regény toronyépítése. Az ember azon erőfeszítését jelképezi, amellyel az adott világa kényszerei, kényszerű megkötöttségei közül kiemeli magát. Az álmodó, csillagokra tekintő ember jelképe az épülő kilátótorony. Ilyen értelmezéssel olvassuk egyik párbeszédét:

„— Gergián tényleg fel akarja építeni azt a vacak tornyot? — kérdeztem.

— Fel fogja építeni. Megmondtam, hogy felépíti, tehát fel fogja építeni. És én megígértem neki, hogy segítek.

— Marhaság — mondta Hodonicki Oszkár. Sokkal fontosabb dolgunk van.

A torony nagyon fontos — mondta Burai J., és a száját kezdte rágni. — Egy magas torony...

— Ki a fenének kell egy magas torony?

— A torony nagyon fontos — szögezte le még egyszer konokul Burai J. Aztán hadarni kezdett. — Okvetlenül kell a torony, hogy az ember felkapaszkodjon a magasba, egészen oda, ahol a darvak szállnak, aztán még magasabba... Hogy messzire lásson az ember, hogy mindent lásson lent és fönt, hogy közelről beszélgesse a darvakkal, belemarkoljon a szélbe, hogy megnézze magának az eget is...”

Idézzünk csak egy verset, talán lesz, aki kezdősorairól fölismeri: „Künn a jégfogú tél-sárkány havat prüszkölt, zúzmarát szórt. / Bömbölve járt a bükkerdön; a házak közt vadul táncolt.” Horváth István rangos erdélyi költő Tornyot raktam című versének kezdősorai ezek. S e versben benne van Gion ifjúsági regényének a jelképi, a lírai vázlata. Persze, véletlen az összecsengés. Az viszont nem véletlen, hogy Gion Nándor a jelkép, a vázlat köré cselekményes, teljes világot varázsolt. Ha ifjúsági irodalmunkról beszélünk ezentúl, most már Gion regénye nélkül nem tehetjük. Mert irodalmunk talaján e könyv maga is csúc, maga is kilátótorony.

Ahogy a prózában Németh István elrugaszkodása a hagyományostól jellemző gesztus, ugyanúgy jellemző a versben Fehér Ferenc pályája is. Az ő útjának tapasztalata is egyértelműen bebizonyította, hogy új típusú, új igényű gyerekversre van szükség. 1968-ban megjelent Szeptemberi útravaló című gyerekverskötete erre az igazolás. A Szeptemberi útravaló kötet versei összemérhetők a legigényesebben formált Fehér Ferenc-versekkel. E kötet által a vajdasági gyerekvers-irodalom nagy zökkenéssel szintén elhagyta az anekdotizáló, romantizáló, rigmusíró vers kátyúját.

S a folyamat visszafordíthatatlanná vált. Ebben a visszafordíthatatlan folyamatosságban, melynek írásunk legelején a magyarországi összefüggéseit is mutattuk, bontakozhatott ki Brasnyó István és Domonkos István gyerekvers-művészete. Brasnyó a hagyományosabb eszközökkel építkező kettőjük közül, ahogyan a prózában Gion Nándor. Domonkos István a kísérletezőbb, formát bontóbb, meghökkentőbb, mint ahogyan ifjúsági regényében Tolnai Ottó.

A vajdasági gyerekvers egyik csúcsa Brasnyó István Kései csillag című, 1973-as kötete. 1978-ban jelent meg a szerző új könyve, az Álom, mely tartalmazza a Kései csillag verseit is; de én csak sajnálni tudom, hogy felbomlott ezáltal a régi kötet szerkezete, arculata. Hisz a Kései csillag könyvészeti műremek is volt. A versek egyszerű összhangját egyszerű tipográfia és kitűnő illusztrációs anyag szolgálta. Würtz Ádám e kötet illusztrálásával remeket alkotott! Nem az Álom című kötet jogosságát vitatom, amikor sokkal inkább a régebbi, a Kései csillag kötetre irányítom a figyelmet. Hanem egy megőrzésre (tehát pontos újrakiadásokra) érdemes könyvre szeretném a figyelmet fölhívni. Brasnyó István e kötet verseiben a paraszti gyerekek egyszerű körképét rajzolta meg. A gyerekek világának megőrzött apró fényképeiből készített montázsok a versek. Szociografikusan részletezők, aprólékosan rakosgatnak minden emlékserepet: őrzik, féltik őket a feledéstől.

A szociografikus leírást azonban egyszerű képek emelik: az éjszaka gyapjas és sötét, mint valami állat; az esőnek szálai vannak, mint a hajunknak, nem cseppjei; a háznak népe van, nem lakója; a víznek taréja, mint a kakasnak, nem fodra, nem hulláma. Nem kell tovább idézni, láthatjuk, igazi költő beszéli itt a vers nyelvét, s a felnőttversek igényénél semmivel alábbszállva. A vers: vers. Végleges érvényűségében, nem napi megfelelésében áll a célja. A Kései csillag versei a bácskai tájat, a költő gyerekkorának paraszti világát összenyalábolják s egyetlen öleléssel, ahogyan ígéri is, fölteszik egy csillagra. Ott őrződik e világ fényesen és ronthatatlanul. Mint arra a csillagra, úgy nézhetünk a kötetére.

Érdemes Brasnyó munkái fölött rövid szemlét tartani, s tanulságos is. Sokkötetes és sokműfajú író, jelentős prózákötetei és verseskönyvei jelentek meg. Művészetét Illyés is méltatta, s ennél nagyobb elismerés nem illetheti. Munkássága mégis hiányérzetet kelt bennünk, hisz a kész, reprezentatív művekkel adósunk. Versei is, novellái is túlírtak, túlbeszéltek. A részletelemek mindig az egész szerkezet fölé nőnek. Művészi szándéka az, hogy szülőföldjét, a bácskai tájat szociográfiai pontossággal föltérképezze. A térképész újra és újra munkához lát, művét, a térképet azonban újra és újra elrajzoltnak érezzük. A letűnő, a csillagra lépő életforma dokumentumát szándékozik hátrahagyni, de ennek a végsőig fegyelmezett életformának a „megformálása” nem a tárgyhoz illeszkedően fegyelmezett. Gyerekvers-kötetében viszont ezt a hiányosságot nem tapasztaljuk, első olyan kötete, amelyiket maradéktalanul dicsérhet a legkötözőködőbb ízlés is. Egy mikrovilágról, egy életformáról itt készíthetünk rajtot. Ezen a ponton érdemes megállni, hisz jelzi: a gyerekirodalom kalandja egy író életében nemcsak epizód lehet, hanem főszereppé léphet elő.

Domonkos István 1976-os kötete, a Tessék engem megdicsérni, Brasnyó kötetének méltó párja. Bár sok tekintetben ellenpontja is. Brasnyó verseinek színtere a falu, a parasztvilág. Domonkos írásainak színtere az új típusú, új lüktetésű nagyváros. Brasnyó gyerekhősei a fákkal, virágokkal járnak kézen fogva, Domonkos barátai a lakótelepek szobáiban kalózkodnak, utcai villanyrendőrök piros jelzéseitől ódzkodnak, iskolai zongoraórákon a csínytevés bajnokai. Brasnyó a költészet hagyományosabb útját járja, a hagyományos eszközöket kelti életre. Domonkosnak nincs semmiféle illúziója a hagyományos verssel kapcsolatban. Költészetének egészében is megfigyelhetjük: a verset kipusztulásra ítélt őszálatnak tekinti. A vers nála nem szárnyalás, hanem mindig utolsó nekirugaszkodás. Nem az illúziókkal földszített világ, hanem a nyelvi és életérzésbeli végső csontvázállapot és leszámolás. Következetes bátorságára vall, hogy gyerekversében ír így: „Európa. Újvidék. / Újra itthon. / Az ágyamban / egy roszdás körzöt / és egy jajkefét / akarom mondani / hajkefét / találtam”.

A játék, a gyermek nyelvbottlását utánzó ötlet: jajkefe-hajkefe, a gyermek nyelvének ötleteitől nem idegen; de az otthoniségében is idegen világ ábrázolása a leg-

modernebb, legfeljebb versek sajátja szokott lenni. A versbeszédőtől és versillúziótól való elidegenedést viszont Domonkos olyan konzekvensen merete vállalni, hogy gyerekversei világában is megtartotta. Kísérlete teljes sikerrel járt, a gyerekvers új területeit hódította meg, a gyerekvers értelmezésének határait kitágította. Új nyelven új világot ábrázolt: hisz szaggatott, töredezett versbeszéddel a nagyvárosi gyerekvilág életéről hozott részleteiben pontos üzenetet. Illúzióival leszámolt, világa mégsem üres, lírátlan és szürke. Tudja a törvényt jól, ahol rombol, a rombolás talaján utána ott mindig épít is. A vers kísérletezőinek kívánjunk olyan eszményt, mint aminőt ő megvalósított, magunknak kívánjunk olyan rombolva is megőrzőket, mint ő. Kötete kiállításában is könyvészeti remek. Nem grafikai illusztrálással él, mint a legszebben kiállított könyveink hosszú sora, hanem Dormán László fotóillusztrációit közli. Ennek a könyvnek is hasonló utóéletet kívánok, mint Brasnyó István Kései csillag című kötetének: ebben a végérvényesnek tetsző formájában érjen meg új és új kiadásokat. A Tessék engem megdicsérni kötet az egyetemes magyar gyerekirodalom számára is jó értelemben vett kihívás, föltétlenül számolnunk kell vele; nem elég, hogy hiányát érezzük csupán könyvtár- és könyvesbolt-polcainkon, hiányát szellemi életünkben.

Gondolatmenetünket összegezve: láthatjuk, hogy a gyerek- és ifjúsági irodalom nagyon is kettős, nagyon is felemás kihívására a legjobb alkotók, köztük a vajdasági magyar irodalom legjobbjai is, nagyon egyértelműen, nagyon kompromisszummentesen válaszoltak. A művek mostanra vannak olyan erősek, jelentősek, hogy az itt-ott rossz „elvárásokat” is radikális visszacsatolással kiigazítani képesek. Az pedig külön örömmünkre szolgálhat, hogy (a java kötetek évszámait figyelve) valamennyi a hetvenes években jelent meg; Gioné, Domonkosé az irodalomtörténeti időben karnyújtásnyi távolságra tőlünk. Ez az ifjúsági irodalom máig tartó lendületét, fölfelé ívelését mutatja, amelyet nyugtázzunk is, bátorítsunk is ezúton. Főképp Brasnyó Istváné, Domonkos Istváné, Fehér Ferencé, Gion Nándoré, Németh Istváné, Tolnai Ottóé az érdem. Brasnyó István Kései csillag és Domonkos István Tessék engem megdicsérni című verskötete, Tolnai Ottó Ördögfej és Gion Nándor A kárókatónak még nem jöttek vissza című regénye pedig az egyetemes magyar irodalom legjobb értékei közé sorolható és sorolandó. Szellemiségünk egy-egy kilátótornya e négy könyv. A torony pedig nagyon fontos, amint azt mondotta is Gion egyik gyerekhőse, Burai J.

PINTÉR LAJOS

Kiss Anna: Világok

Ha volna Kiss Annának fogalmilag is kifejtett költészettana, abban bizonyára elhatárolná magát a közvetlen önkifejezés lírai formáitól. A világteremtő költői gesztus feltételét mindenekelőtt az empiriától való eloldódás, az ontológiai átlényegítés, az alakváltás mozzanataiban látja. Persze nem valami tűnékeny, játékos rejtőzködés értelmében, hanem hogy megteremtse a maga számára leginkább megfelelő beszédhelyzetek feltételeit, olyan fikatív lírai világ kereteit, amelyek biztosítják szólam és értékrend harmóniáját. A játékos anakronizmusok, a folklorizáció, a népi groteszk, vagy a bohózati elemek ebben az új kötetben a legnyilvánvalóbb külső jelei az ilyen törekvéseknek; az archaikus, mesei vagy népi-reneszánsz világkép-imitációk pedig kifejezetten hangsúlyozzák: különös, *teremtett világok* hangulatai tárgyiasulnak a költői üzenetben. Különösségük nemcsak a verses komédiák, bohózatok formai „időszertültségéből” sugárzik az olvasóra, hanem ama poétikai és szemléleti különbségekben is, amelyek élesen elhatárolják a kötet verseit ezektől a drámai „játékoktól”.